

УДК 343.9 : 343.77 : 349.6

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.04.59>

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА УМИСНЕ ТА НЕОБЕРЖНЕ ЗНИЩЕННЯ АБО ПОШКОДЖЕННЯ ОБ'ЄКТІВ РОСЛИННОГО СВІТУ: ІНОЗЕМНИЙ ДОСВІД, НАЦІОНАЛЬНІ ПЕРСПЕКТИВИ¹

Мовчан Р.О.,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри конституційного,
міжнародного і кримінального права
Донецького національного університету
імені Василя Стуса

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2074-8895>

Мовчан Р.О. Диференціація кримінальної відповідальності за умисне та необережне знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу: іноземний досвід, національні перспективи.

Метою цієї роботи є отримання науково обґрунтованої відповіді на питання про доцільність диференціації відповідальності за умисне та необережне знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу (ст. 245 Кримінального кодексу України).

Зазначається, що парламентарії абсолютно всіх проаналізованих зарубіжних країн зайняли однакову позицію щодо необхідності диференціації відповідальності за, з одного боку, знищення або пошкодження лісів (чи ж об'єктів рослинного світу загалом), яке стало результатом необережного поводження з вогнем чи іншим джерелом підвищеної небезпеки, а, з іншого, – за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, вчинене шляхом або ж лише підпалу, або ж також і шляхом вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом. При цьому найбільш обґрунтованою визнається позиція парламентаріїв, які, зважаючи на надзвичайно високу небезпеку згаданих підпалів чи інших умисних загальнонебезпечних дій, визнають таку поведінку кримінально протиправною незалежно від розміру завданих нею збитків (формальний склад), які, не впливаючи на криміналізацію, водночас визнаються чинником диференціації відповідальності; що ж до необережного поводження з вогнем, то, враховуючи об'єктивно нижчий ступінь суспільної небезпеки цих дій, кримінальна відповідальність за їхнє вчинення настає лише за умови настання певних наслідків.

Також наводяться окремі судові рішення, в яких за однією і тією самою нормою (ст. 245 Кримінального кодексу України) кваліфікуються об'єк-

тивно різні за ступенем своєї суспільної небезпеки прояви необережного та умисного знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

У результаті написання статті робиться загальний висновок про необхідність диференціації кримінальної відповідальності за, з одного боку, умисне знищення/пошкодження об'єктів рослинного світу, вчинене шляхом підпалу, а, з іншого, знищення/пошкодження об'єктів рослинного світу, які стали наслідком необережного поводження з вогнем чи іншими джерелами підвищеної небезпеки.

Ключові слова: довілля, рослинний світ, кримінальні правопорушення, кримінальна відповідальність, диференціація відповідальності, суб'єктивна сторона, вина, умисел, необережність, підпал, вогонь, знищення, пошкодження.

Movchan R.A. Differentiation of criminal liability for intentional and negligent destruction or damage of objects of the plant world: foreign experience, national perspectives.

The article is aimed at obtaining a scientifically based answer to the question of the expediency of differentiating responsibility for intentional and negligent destruction or damage to objects of plant life (Article 245 of the Criminal Code of Ukraine).

It is noted that the parliamentarians of absolutely all analyzed countries took a unanimous position on the need to differentiate responsibility for, on the one hand, the destruction or damage of forests (or objects of the plant world in general), which was the result of careless handling of fire or other sources of increased danger, and, on the other hand, for the destruction or damage of objects of plant life, committed either by arson only, or also by explosion or other generally dangerous method. At the same

¹ Статтю підготовлено за підтримки Національного фонду досліджень України в межах реалізації проекту з виконання наукових досліджень і розробок «Підвищення ефективності кримінально-правової охорони довілля в Україні: теоретико-прикладні засади» (державний реєстраційний номер 0122U000803).

time, the position of the parliamentarians, who, taking into account the extremely high danger of the aforementioned arson or other intentional acts of general danger, are considered to be the most justified, recognize such behavior as criminally illegal, regardless of the amount of damage caused by it (formal composition), which, while not affecting criminalization, is at the same time recognized as a factor of differentiation responsibility; as for careless handling of fire, given the objectively lower degree of public danger of these actions, criminal liability for their commission arises only if certain consequences occur.

Separate court decisions are also cited, in which, according to the same norm (Article 245 of the Criminal Code of Ukraine), objectively different manifestations of careless and intentional destruction or damage to plant life, which differ in the degree of public danger, are qualified.

As a result of writing the article, a general conclusion is made about the need to differentiate criminal liability for, on the one hand, the intentional destruction/damage of plant life objects committed by arson, and, on the other hand, the destruction/damage of plant life objects that were the result of careless handling fire or other sources of increased danger.

Key words: environment, flora, criminal offences, criminal responsibility, differentiation of responsibility, subjective side, fault, intent, negligence, arson, fire, destruction, damage.

Постановка проблеми. На сторінках вітчизняної юридичної літератури вже неодноразово зверталась увага на тому, що чи не найбільш зловбоденною проблемою, яка виникає при кваліфікації передбаченого ст. 245 Кримінального кодексу України (далі – КК України) знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу і, тим самим, значно знижує правозастосовний потенціал розглядуваної заборони, є проблема відмежування цього злочину від суміжних адміністративних проступків, передбачених ч. 2 ст. 77 та ст. 77-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КУпАП).

Намагаючись вирішити проблему розмежування вказаних деліктів, окремі науковці пропонують виходити з форми вини: зазначається, що необережність властива для адміністративного правопорушення, тоді як умисел – для злочину [1, с. 197]. Однак такі рекомендації не враховують визнаного більшістю дослідників відповідної проблематики факту того, що, крім прямого, відповідний злочин припускає наявність не лише непрямого умислу, а й навіть необережності [2, с. 433; 3; с. 437; 4, с. 72; 5, с. 833]. А тому вчинене з необережності знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу насправді одночасно підпадає як під ознаки злочину, передбаченого ст. 245 КК України, так

і адміністративних проступків, про які йдеться у ч. 2 ст. 77 та ст. 77-1 КУпАП.

Та чи виправданим є такий законодавчий підхід, за якого кримінальна відповідальність як за умисні, так і за необережні прояви знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу уніфікована? Відповідь на це питання спробуємо отримати далі.

Стан дослідження. Проблематика кримінальної відповідальності за посягання на довкілля у доктрині України належить до числа активно досліджуваних. Помітним внеском у її розроблення є праці таких науковців, як С.Б.Гавриш, О.О. Дудоров, Д.В. Каменський, Т.В. Корнякова, В.В. Локтіонова, В.К. Матвійчук, П.В. Мельник, І.І. Митрофанов, В.О. Навроцький, Н.В. Нетеса, Є.О. Письменський, А.М. Притула, О.В. Сторчоус, Ю.А. Турлова та ін. Незважаючи на позначену доктринальну активність, вимушений констатувати, що в роботах названих авторів, по-перше, розглядувані питання кримінально-правової протидії проявам знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу майже не досліджуються, по-друге, недостатньо уваги приділено вивченню відповідного іноземного досвіду. Своєчасність звернення до обраної проблематики посилюється й у зв'язку з активно триваючою роботою над проектом нового КК України (далі – проєкт КК).

Метою цієї статті є отримання, у тому числі з урахуванням вивчення релевантного зарубіжного досвіду, науково обґрунтованої відповіді на питання про доцільність диференціації відповідальності за умисне та необережне знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу.

Виклад основного матеріалу. Приступаючи до розгляду відповідної проблематики, одразу варто відмітити, що свого часу автор цих рядків вже звертав увагу на притаманний законодавству багатьох європейських держав диференційований підхід до регламентації кримінальної відповідальності за умисне та необережне заподіяння шкоди окремим елементам довкілля. Наприклад, якщо за умисне забруднення природних ресурсів КК Австрії передбачає покарання у виді позбавлення волі на строк до 3 років (§ 180), то за необережне – лише до 1 року (§ 181). У КК ФРН санкція за умисне забруднення ґрунту передбачає позбавлення волі на строк до 5 років або грошовий штраф (ч. 1 § 324-а), а за необережне – до 3 років або грошовий штраф (ч. 3 § 324-а). Подібна істотна різниця в караності притаманна санкціям, передбаченим, зокрема, за забруднення водоймищ, забруднення повітря, спричинення шуму, вібрації та неіонізуючого випромінювання, недозволене поводження з відходами, недозволене поводження з радіоактивними речовинами та іншими небезпечними товарами і вантажами, загрози для територій, що потребують захисту (§§ 324, 325, 325а, 326, 328, 329 КК ФРН, відпо-

відно). Крім інших країн «германської» групи кримінального права (Естонія, Ліхтенштейн, Швейцарія), подібний підхід прийнятий і парламентаріями Литви, Нідерландів, Португалії, Туреччини, більшості держав Центральної Європи (Болгарія, Польща, Словаччина, Угорщина, Чехія), а також країн «югославської» групи континентальної кримінально-правової сім'ї (Македонія, Сербія, Словенія, Хорватія, Чорногорія) [6, с. 99].

Натомість підкреслюю, що не лише у ст. 245, але й в інших нормах розд. VIII Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти довкілля» (його статті 239, 241–244) відповідальність за умисне та необережне забруднення (псування) окремих елементів довкілля (земель, атмосферного повітря, води, рослинного світу) уніфіковано. З приводу такого законодавчого вирішення розглядуваної кримінально-правової проблеми С.Б. Гавриш пише: «Це відображає один із принципів нашого кримінального законодавства, на якому переважно вибудована концепція відповідальності за умисні та необережні злочини, принцип парифікації (прирівнювання, порівнювання) умислу та необережності... Що стосується злочинів проти довкілля, особливо у сфері екобезпеки, де можуть настати тяжкі й особливо тяжкі невідворотні наслідки, збереження паритету форм вини цілком обґрунтовано» [7, с. 379].

Попри наявність наведеної доктринальної аргументації (необхідність дотримання принципу парифікації), мотиви аналізованого законодавчого рішення щодо забруднення природних ресурсів ми (разом із О.О. Дудоровим) передусім пов'язували з тим, що при розробленні та ухваленні чинного КК України головне враховувався не згаданий європейський досвід, а досвід країн «групи СНД». У багатьох випадках за взірць брався Модельний КК для країн СНД, схвалений Міжпарламентською асамблеєю держав-членів СНД 17 лютого 1996 р., положення якого не передбачають диференціації відповідальності за умисне та необережне забруднення природних ресурсів (статті 222–226) [6, с. 100–101]. Хоча при цьому маю зауважити, що диференціація відповідальності за знищення/пошкодження лісів, вчинене, з одного боку, шляхом підпалу, а, з іншого, яке стало результатом необережного поводження з вогнем, була передбачена навіть у згаданому документі рекомендаційного характеру (ч. 1 та ч. 2 ст. 232).

Продовжуючи оцінку виправданості аналізованого законодавчого конструювання частини заборон, присвячених кримінальним правопорушенням проти довкілля, необхідно наголосити на такій властивості кримінального права, як справедливість. Принцип справедливості є ключовим для кримінального права, на ньому має ґрунтуватися закон, а не навпаки: законне те, що справедливе. Однією ж із складових справедливості є те, що за умисне кримінальне правопорушення

має передбачатися суворіше покарання порівняно з караністю необережного делікту. На підставі поглибленого кримінологічного дослідження проблем необережної злочинності подібний висновок зробив і А.П. Закалюк: «... з огляду на характер психологічного ставлення, яким воно є за необережного злочину, його з цього боку слід визнати менш суспільно небезпечним, ніж за умисного злочину» [8, с. 659].

Якщо з урахуванням викладеного вище повернутися до проблематики кримінально-правової охорони об'єктів рослинного світу, то варто відзначити, що не можуть вважатись однаково суспільно небезпечними кваліфіковані за тією самою кримінально-правовою нормою (ст. 245 КК України):

– як дії осіб, які демонструють необережне ставлення навіть до діяння (наприклад, кинути недопалок, що призвів до лісової пожежі), та осіб, які хоч умисно ставляться до діяння, однак обережно до наслідків (зазвичай це підпал трави, який переростає в більш масштабну пожежу);

– так і, врешті-решт, дії осіб, які, керуючись різними мотивами (помста, приховування інших протиправних дій тощо), умисно знищують об'єкти рослинного світу шляхом цілеспрямованого підпалу.

Для наочнішої демонстрації зазначеного я вирішив звернутися до матеріалів практики, зокрема, навести кілька судових рішень за ст. 245 КК України, коли за нею були кваліфіковані дії:

1) з одного боку:

– *Особи-1, який 3 серпня 2012 р. з метою збирання соломи поїхав на земельну ділянку своєї тещі, де, викуривши цигарку, із власної необережності у вигляді злочинної недбалості, яка виразилась у викиданні недопалка цигарки, запалив стерню та частину соломи на вказаній земельній ділянці, внаслідок чого вогонь поширився у напрямку розташованої поруч земельної ділянки сільськогосподарського призначення ПП «Західний Буг», на якій росли рослини пшениці площею 56 га. Внаслідок виниклої пожежі згоріла стерня та частина соломи на земельній ділянці його тещі, а також загорілися та повністю згоріли рослини пшениці на земельній ділянці ПП «Західний Буг» загальною площею 43,5 га [9];*

– *та Особи-2, який 9 серпня 2022 р., перебуваючи на території лісового масиву, всупереч правилам пожежної безпеки під час пожежонебезпечного періоду викинув недопалок у суху траву, що в сукупності з низькою вологістю повітря, відсутністю протягом тривалого часу дощу, призвело до загорання сухої трави у вказаному вище лісовому масиві. Займання сухої трави, яке Особа-2 до кінця не ліквідував, у подальшому переросло у лісову пожежу площею 4,7 га [10];*

– *Особи-3, яка 26 березня 2022 р. за місцем свого проживання умисно здійснила запалюван-*

ня сухої трави, від загорання якої виникла пожежа, яка з території її господарства перекинулася на квартал № 4 виділ 4 Вижницького ПНДВ НПП «Вижницький», внаслідок чого знищено лісову підстилку на площі 1,49 га та пошкоджено 158 дерев різних порід до ступеня припинення росту [11];

– та Особи-4, який 25 березня 2020 р., перебуваючи поблизу с. Пашківка Козельщинського району Полтавської області, навмисно (за допомогою сірників) підпалив суху дикоростучу траву, внаслідок чого виникла пожежа, в результаті чого вогнем було знищено та пошкоджено суху дикоросту траву, рослинність та її залишки на землях сільськогосподарського призначення площею 1,4 га [12];

2) а, з іншого:

– Особи-5, яка 10 вересня 2019 р., перебуваючи поблизу кладовища, яке знаходиться в с. Нові Соколи Іванківського району Київської області, **на ґрунті неприязних відносин**, які в неї склалися з працівниками ДП «Поліське лісове господарство», вирішила знищити вогнем об'єкти рослинного світу, а саме: лісові масиви, шляхом підпалу. В подальшому Особа-5, реалізуючи свій злочинний умисел, діючи умисно, **переслідуючи мету знищення об'єктів рослинного світу**, усвідомлюючи протиправний і суспільно-небезпечний характер своїх дій, **передбачаючи шкідливі наслідки і свідомо бажаючи настання таких наслідків**, підпалила суху дикоросту траву, яка знаходилась обабіч автошляху. Внаслідок умисних дій Особи-5 виникло загорання трави та вогонь за напрямком вітру розповсюдився сухим трав'яним покривом на лісовий масив, який відповідає виділам 12, 15, 17, 22, 23 кварталу № 148 Дитятківського лісництва ДСП, зокрема, виник неконтрольований процес знищення та пошкодження вогнем об'єктів рослинного світу в лісовому масиві, під час якого виникають чинники, небезпечні для істот та навколишнього природного середовища, в атмосферу вивільнилися шкідливі хімічні сполуки, а вогнем пошкоджено та знищено лісову рослинність, природний стан ґрунтового покриву, мікроорганізми на загальній площі 14 га [13];

– Особи-6, який 8 серпня 2012 р., маючи єдиний **умисел на вчинення підпалу** лісових насаджень, перебуваючи в лісовому насажденні кварталі № 61, виділ 10, Гладківського лісництва, ДП «Голопристанське ЛМГ», біля с. Таврійське, Голопристанського району Херсонської області, умисно здійснив підпал сухої хвої (лісової підстилки), однак свій злочинний намір щодо знищення лісових насаджень шляхом підпалу до кінця не довів із причини швидкого реагування та наявності поблизу місць підпалу наряду працівників Гладківського лісництва та ДП «Голопристанське ЛМГ», які, своєчасно прибувши на місце поже-

жі, локалізували її, не давши вогню поширитися в лісовому масиві, який поширився по сухій хвої, яка вигоріла на площах 0,01 га та 0,5х0,5 м. Допитаний у судовому засіданні в якості підсудного Особа-6 свою вину у скоєнні злочину, передбаченого ст. 15 ч. 1 ст. 245 КК України, визнав та пояснив, що вчинив відповідні дії **через бажання помститися** [14];

– та Особи-7, який, спочатку вчинивши незаконну рубку лісу, згодом, діючи умисно, **реалізуючи свій злочинний умисел на знищення об'єктів рослинного світу**, усвідомлюючи протиправний і суспільно-небезпечний характер своїх дій, **з метою приховання слідів своїх протиправних дій** здійснив на відстані менше 25 м від стіни лісу, за допомогою невстановленого відкритого джерела вогню, почергове підпалення та знищення порубкових решток рослинності, розташованої на 4 майданчиках на території західної межі земельної ділянки сільськогосподарського призначення з кадастровим номером 1225481000:01:005:0068, на якій і було здійснено незаконну порубку лісу [15].

Навівши відповідні судові рішення, не можу не запитати: невже ступінь суспільної небезпеки продемонстрованих варіантів поведінки є приблизно рівним і таким, який не вимагає диференціації відповідальності за їхнє вчинення? На мою думку, негативна відповідь на поставлене питання є більш ніж очевидною.

Необхідність удосконалення відповідних положень вітчизняного кримінального законодавства красномовно підтверджується і релевантним іноземним досвідом. Зокрема, учергове звернувшись до останнього, я мав змогу переконатися в тому, що парламентарії абсолютно всіх проаналізованих країн зайняли одностайну позицію щодо необхідності диференціації відповідальності за, з одного боку, знищення або пошкодження лісів (чи ж об'єктів рослинного світу загалом), яке стало результатом необережного поводження з вогнем чи іншим джерелом підвищеної небезпеки, а, з іншого, – за свідоме знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу, вчинене шляхом або ж лише підпалу, або ж також і шляхом вибуху чи іншим загальнонебезпечним способом. При цьому маю звернути увагу на те, що вказана тенденція в однаковій мірі характерна як для європейських країн (статті 206-а та 206-б КК Албанії, статті 304–305 Пенітенціарного кодексу Естонії, статті 352–358 КК Іспанії, статті 107–108 КК Латвії, § 1 та § 4 ст. 227 КК Македонії, § 1 та § 4 ст. 181 КК Польщі), так і країн – представників колишнього СНД (ч. 1 та ч. 3 ст. 260 КК Азербайджану, ч. 1 та ч. 2 ст. 297 КК Вірменії, ч. 1 та ч. 2 ст. 304 КК Грузії, ч. 1 та ч. 2 ст. 341 КК Казахстану, ч. 1 та ч. 2 ст. 232 КК Молдови, ч. 1 та ч. 2 ст. 235 КК Таджикистану, ч. 1 та ч. 3 ст. 198 КК Узбекистану).

Водночас маю зауважити, що, диференціюючи відповідальність за знищення або пошкодження об'єктів рослинного світу шляхом підпалу та через необережне поводження з вогнем, парламентарії згаданих країн демонструють різне ставлення відносно підстав кримінальної відповідальності за ці діяння: на думку одних, обидва склади мають бути матеріальними; на противагу цьому інші вважають, що обидва діяння є настільки небезпечними, що мають визнаватися кримінально караними незалежно від їхніх наслідків; натомість законодавці умовно третьої групи країн пропонують диференційований підхід, визнаючи відповідний підпал кримінально караним незалежно від його наслідків, тоді як необережне поводження з вогнем – лише за умови спричинення певної шкоди. Оригінальний підхід використаний і в кримінальному законодавстві Киргизії, в якому злочинним визнається знищення/пошкодження лісу, яке вчинене **лише** шляхом підпалу і спричинило значну шкоду; при цьому відповідні необережні прояви навіть за умови спричинення значної шкоди кримінальну відповідальність не тягнуть (ст. 302 КК Киргизії).

Проаналізувавши відповідні варіанти, я дійшов висновку, що найбільш обґрунтованою є позиція саме третьої зі згаданих груп парламентаріїв, котрі, зважаючи на надзвичайно високу небезпеку згаданих підпалів чи інших умисних загальнонебезпечних дій, визнають таку поведінку кримінально протиправною незалежно від розміру завданих нею збитків (формальний склад), які, не впливаючи на криміналізацію, водночас визнаються чинником диференціації відповідальності; що ж до необережного поводження з вогнем, то, враховуючи об'єктивно нижчий ступінь суспільної небезпеки цих дій, кримінальна відповідальність за їхнє вчинення настає лише за умови настання певних наслідків (ч. 1 та ч. 2 ст. 297 КК Вірменії, ст. 352 КК Іспанії, ч. 1 та ч. 2 ст. 341 КК Казахстану, статті 107-108 КК Латвії). Утілену ж законодавцями окремих держав криміналізацію будь-яких проявів необережного знищення або пошкодження лісу (об'єктів рослинного світу) розцінюю як надмірну (ч. 1 ст. 260 КК Азербайджану, ч. 1 ст. 304 КК Грузії, ч. 1 ст. 235 КК Таджикистану).

Висновки. Отже, зважаючи на всі вищевикладені аргументи, рекомендую диференціювати кримінальну відповідальність за, з одного боку, умисне знищення/пошкодження об'єктів рослинного світу, вчинене шляхом підпалу, а, з іншого, знищення/пошкодження об'єктів рослинного світу, які стали наслідком необережного поводження з вогнем чи іншими джерелами підвищеної не-

безпеки. Розміщенні в цих кримінально-правових заборонах санкції мають відрізнитися.

Завершуючи відповідний аналіз, маю зазначити й те, що наведені вище аргументи загалом схиляють до думки про виправданість реалізованого при конструюванні розд. 5.3 проєкту КК «Кримінальні правопорушення проти безпеки довкілля» підходу, коли кримінальна відповідальність за передбачені цієї структурною ланкою Особливої частини діяння була диференційована не лише залежно від наслідків останніх, а й ставлення винної особи (умисного чи необережного) до настання деяких із цих наслідків.

Водночас, навіть оминаючи питання про досить дискусійний спосіб втілення пропонованої ідеї в проєктований матеріал [16; 17], хотілося б звернути увагу на те, що розробники проєкту КК хоча й зробили вагомі кроки щодо втілення пропонованої ідеї, та все ж не довели її до кінця, реалізувавши лише частково. Йдеться про те, що, торкнувшись усіх передбачених розд. 5.3 складів кримінальних правопорушень *проти безпеки довкілля* (порушення правил убезпечення довкілля; забруднення довкілля; поводження з відходами або вторинною сировиною; невжиття заходів щодо очищення довкілля; поводження з інформацією про стан довкілля), рекомендована диференціація відповідальності залежно від форми вини при цьому не була поширена на жоден зі складів зосередженої у розд. 6.5 групи кримінальних правопорушень *проти порядку використання природних ресурсів*¹, до числа яких і було включене таке діяння, як знищення або пошкодження дерев або чагарників у лісах (п. 1 ст. 6.5.6 та п. 1 ст. 6.5.10 проєкту КК)². А це означає, що, попри наявність неабияких позитивних очікувань, проєкт КК в його чинній редакції насправді жодним чином не вирішує проблему відсутності диференціації відповідальності за умисне та необережне знищення об'єктів рослинного світу (у проєкті – лише дерев та чагарників), що свідчить про нагальну потребу в удосконаленні відповідних проєктованих положень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Брич Л.П. Теорія розмежування складів злочинів : монографія. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2013. 712 с.
2. Злочини проти довкілля: кримінально-правова характеристика: практичний посібник / О.О. Дудоров, Д.В. Каменський, В.М. Комарницький, М.В. Комарницький, Р.О. Мовчан. Луганськ: РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2014. 616 с.

¹ Як ми пам'ятаємо, саме ці дві групи кримінальних правопорушень у проєкті КК репрезентують консолідовані у межах єдиного розд. VIII Особливої частини чинного КК України кримінальні правопорушення проти довкілля.

² Водночас маю зауважити, що ці норми якщо й можна вважати наступниками чинної ст. 245 КК України, то лише неповноцінними, адже в них не згадується про інші, крім лісу, об'єкти рослинного світу.

3. Кримінальний кодекс України. Науково-практичний коментар : у 2 т. / за заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, В.І. Борисова, В.І. Тютюгіна. 5-те вид., допов. Харків: Право, 2013. Т. 2: Особлива частина / Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.І. Тютюгін та ін. 2013. 1040 с.
4. Митрофанов І.І., Притула А.М. Злочини проти довкілля: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2010. 205 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України / за ред. М.І. Мельника, М.І. Хавронюка. 10-те вид., переробл. та допов. Київ: ВД «Дакор», 2018. С. 833.
6. Дудоров О.О., Мовчан Р.О. Про напрями вдосконалення механізму кримінально-правової охорони довкілля (на замітку розробникам нового Кримінального кодексу України). *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2020. № 1. С. 92–125. DOI: <https://doi.org/10.21564/2311-9640.2020.13.204733>.
7. Гавриш С.Б. Кримінально-правова охорона довкілля в Україні: проблеми теорії, застосування і розвитку кримінального законодавства. Київ: Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2002. 635 с.
8. Закалюк А.П. Курс сучасної української кримінології: теорія і практика: У 3 кн. Кн. 2: Кримінологічна характеристика та запобігання вчиненню окремих видів злочинів. Київ: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 712 с.
9. Вирок Радехівського районного суду Львівської області від 19 листопада 2012 р. у справі № 1317/1852/2012. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/28599626>.
10. Вирок Великоберезнянського районного суду Закарпатської області від 28 листопада 2022 р. у справі № 298/870/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107545900>.
11. Вирок Вижницького районного суду Чернівецької області від 29 грудня 2022 р. у справі № 713/1215/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/108178030>.
12. Вирок Козельщинського районного суду Полтавської області від 29 квітня 2020 р. у справі № 533/409/20. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88998790>.
13. Вирок Ірпінського районного суду Київської області від 26 серпня 2022 р. у справі № 366/2908/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105911258>.
14. Вирок Голопристанського районного суду Херсонської області від 20 березня 2013 р. у справі № 2108/4014/2012. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/32237317>.
15. Вирок Томаківського районного суду Дніпропетровської області від 19 березня 2018 р. у справі № 195/149/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/72835474>.
16. Мовчан Р.О. Диференціація відповідальності за посягання на безпеку довкілля за проектом КК: переваги, недоліки, перспективи. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство»*. 2023. № 2. С. 301–306. DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2023.02.52>. URL: http://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/05/APP-02_2023_FINAL.pdf.
17. Мовчан Р.О. Регламентація відповідальності за посягання на довкілля у проекті КК України та кримінальному законодавстві європейських країн: порівняльно-правовий аналіз. *Правова держава*. 2023. № 49. С. 49–57. URL: <http://pd.onu.edu.ua/article/view/276056>.